

ציצית בלילה

ספרי במדבר פרשת שלח פסקא קטו

קטו) ויאמר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית, אף הנשים במשמע. רבי שמעון פוטר את הנשים מן הציצית מפני שמצות עשה שהזמן גרמה נשים פטורות שזה הכלל אמר ר' שמעון כל מצות עשה שהזמן גרמה נוהגת באנשים ואינה נוהגת בנשים בכשרים ולא בפסולים. ר' יהודה בן בבא אומר בייחוד בטלו חכמים את הרדיד של אשה מן הציצית ולא חייבו בטלית אלא מפני שפעמים שבעלה מתכסה בה:

5

...

על כנפי בגדיהם, שומע אני אף בעלי שלש ובעלי חמש ובעלי שש ובעלי שבע ובעלי שמנה במשמע ת"ל על ארבע כנפות כסותך (שם /דברים כ"ב י"ב/) יצאו בעלי שלש ובעלי חמש ובעלי שש ובעלי שבע ובעלי שמנה מן המשמע משמע מוציא את אלו ומוציא (יש גורסים - ומביא) כרים וכסתות ת"ל אשר תכסה בה (שם /דברים כ"ב י"ב/) [פרט לכרים וכסתות או אשר תכסה בה] שומע אני אף כסות לילה במשמע ת"ל וראיתם אותו ביום ולא בלילה ואם היתה מיוחדת ליום ולילה תהא חייבת בציצית משמע מוציא את כסות לילה ומוציא את כסות סומא ת"ל והיה לכם לציצית מכל מקום.

10

תוספתא מסכת קידושין (ליברמן) פרק א הלכה י

אי זו היא מצות עשה שהזמן גרמא כגון סוכה לולב ותפלין אי זו היא מצות עשה **שלא** הזמן גרמא כגון אבידה ושלוח הקן מעקה **וציצית** ר' שמעון פוטר את הנשים מן הציצית מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמא

15

תלמוד ירושלמי (ונציה) מסכת ברכות פרק ג דף ו טור ב /ה"ג

ואי זו היא מצות עשה **שאינ** הזמן גרמא כגון אבידה ושילוח הקן מעקה **וציצית** ר' שמעון פוטר את הנשים ממצות ציצית שהוא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטוי מן הציצית **א"ר לייא טעמון דרבנן שכן אם הית' מיוחד' לו ליום וללילה שהיא חייבת בציצית'**

20

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לג עמוד ב

ת"ר: איזוהי מצות עשה **שהזמן גרמא?** סוכה, ולולב, שופר, **וציצית**, ותפלין; ואיזוהי מצות עשה שלא הזמן גרמא? מזוזה, מעקה, אבידה, ושילוח הקן.

25

חידושי הרמב"ן מסכת קידושין דף לג עמוד ב

איזו היא מצות עשה שהזמן גרמא וכו' וציצית, **איכא נוסחי דלא כתיב בהו ציצית משום דרבנן סברי מצות עשה שלא הזמן גרמא הוא** דלילה זמן ציצית הוא כדאיתא במסכת מנחות (מ"ג א') ובתוספתא נמי הכי תני לה דתניא איזוהי מצות עשה שלא הזמן גרמא אבידה ושילוח הקן מעקה וציצית רבי שמעון פוטר את הנשים מציצית מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, **ונוסחי דכתיב בהו מצות עשה שהזמן גרמא ציצית משום דקיי"ל כרבי שמעון,**

30

ואיכא דקשיא ליה נשים אמאי פטורות מן הציצית והא איתקש לכלאים דכתיב לא תלבש שעטני גדילים תעשה לך ונימא כל שישנו בלא תלבש שעטני ישנו בקום לבוש ציצית כדאמרינן במצה וחמץ, וניחא ליה כיון דתרי קראי נינהו לא אמרינן כל שישנו בזה ישנו בזה, וליתא, אלא עיקר טעמא משום דגבי מצה וחמץ לא איצטריך היקשא אלא להכי, אבל גבי כלאים וציצית איצטריך להתיר כלאים בציצית, ואין אומרים בכיוצא בזה הואיל ואיתקוש איתקוש שאין היקש למחצה, שכך הדין נותן זו שהיא מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות בה וזו מצות לא תעשה ונשים חייבות בהן בכל מקום, וה"נ אמרינן לקמן (ל"ה ב') בכה"ג ואי משום ג"ש להכי הוא דאתא, ואמרינן נמי (ל"ו א') תפילין גופייהו מהכא גמיר להו.

35

40 כסות של פשתן אין מטילין בה תכלת אלא עושין הלבן בלבד של חוטי פשתן, לא מפני שהציצית נדחית מפני השעטנו אלא גזירה מדבריהם שמא יתכסה בה בלילה שאינה זמן חיוב ציצית ונמצא עובר על לא תעשה בעת שאין שם מצות עשה, שחובת הציצית ביום ולא בלילה שנאמר וראיתם אותו בשעת ראייה, וסומא חייב בציצית אף על פי שאינו רואה אחרים רואין אותו.

45 נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הציצית מן התורה, ומדברי סופרים שכל קטן שיודע להתעטף חייב בציצית כדי לחנכו במצות, ונשים ועבדי' שרצו להתעטף בציצית מתעטפים בלא ברכה, וכן שאר מצות עשה שהנשים פטורות מהן אם רצו לעשות אותן בלא ברכה אין ממחין בידן

50 אינהו סברי - [תלמידיו] שהיו אוסרין, סבור: נהי דהלכה כבית הלל וחייבין מדאורייתא, מיהו: [רבנן] גזור בהו משום כסות לילה, **שמא יהא לו כסות שמייוחד ללילות**, ויטיל בו ציצית, ונמצא לובש כלאים שלא במקום מצוה, דכסות לילה לא מיחייב בציצית, דכתיב וראיתם אותו...

לכסות לילה - **כסות המיוחד ללילות**, דלא ניחייב.

55 שרא ר"ז לסדיניה פי' התיר והסיר התכלת מסדינו וטעמא מאי אמר ר' [זירא] גזירה משום כסות לילה שמא יתכסה בלילה שאינו זמן מצותו ונמצא לובש כלאים שלא במקום מצוה ומנלן דלילה לאו זמן ציצית הוא דתניא [מנחות מ"ג א'] וראיתם אותו וזכרתם פרט לכסות לילה **פי' כסות יום בלילה דפטורה בלילה תלוי ומטעם זה חשבינן לציצית במנחות מ"ע שהז"ג ולא כפי' רש"י שפי' כסות לילה שמייוחד ללילה שהוא פטור אפי' ביום**. ... ואף על גב דפליגי רבנן על ר' שמעון כר' שמעון קי"ל דסוגיא דתלמודא בשבת פ' במה מדליקין ובמנחות קאי כר' שמעון דגזרינן משום כסות לילה וגם רב יהודאי הביא בהלכות ציצית ברייתא דר' שמעון לראייה וכן עמא דבר

65 וראיתי באשכנז לפני יום הכפורים כשמשכימין שליח ציבור מתעטף בטלית של אחר כדי להפטר מהברכה משום טלית שאולה. משום דמספקא להו בטלית. שאינו שלו [צ"ל שהוא שלו] אם צריך לברך או לא. ונראה לי כשינויא קמא כי היכי דכסות לילה פטור אפי' ביום הכי נמי כסות יום חייב אפי' בלילה וכ"כ בספר המצות שריצב"א היה מברך בליל יום הכפורים כשהיה מתעטף בטליתו. וכן משמע בירושלמי בפ"ק דקידושין דקאמר אמר להם ר"ש אי אתם מודים לי שהיא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטור מן הציצית אלמא תלי טעמא דהזמן גרמא בכסות לילה אלמא הא (ס"א משמע הא) כסות יום חייב אף בלילה:

70 זה שכתבנו בכסות לילה שפי' **כסות יום שמתכסה בלילה ושזה פטור מן הציצית כך כתבו גדולי הפוסקים והמחברים ומפני שהם פוסקים בציצית חובת גברא הוא ונמצא שאם יש שם כלאים הרי הן כלאים שלא במקום מצוה ומ"מ גדולי הצרפתים כתבו כסות לילה כסות המיוחד ללילה הא כסות יום חייב בציצית אף אם היה מביאו בלילה ומפני שהם פוסקי' חובת מנא הוא ואין להביאו אף בלילה אלא בציצית ואף בתלמוד המערב פירשו שכסות המיוחדת ליום ולילה חייבת ביום ובלילה ומ"מ נראה כדעת ראשון שאם חובת מנא הוא היה לנו לברך לאחר גמר עשייתו שהרי לדעת זה אף כלי קופצא /קופסא/ חייבין בציצית והיה לנו**

לברך אשר קדשנו וכו' לעשות ציצית שהרי יש גמר מצוה בעשייתה ומ"מ מצוה שאין עשיית' גמר מצותה כגון סוכה ולולב אין מברכים על העשייה ומה שאמרו בירושלמי העושה סוכה לעצמו מברך אשר וכו' לעשות סוכה אין הלכה כן שהרי חולקת עם סוגיא שבמסכת מנחות וציצית לדעתנו אף הוא מן המצות שאין המצוה גמר מצותה אלא לבישתה ומ"מ טליתות שלנו הואיל ואין בהם תכלת אף לדעתנו אינו צריך לפשטו בלילה :

תוספות מסכת מנחות דף מ עמוד ב

80

משום כסות לילה - ... ואור"ת אף על גב דכסות יום חייב אפי' בלילה וכסות לילה פטור אפי' ביום מכל מקום מיקרי שפיר זמן גרמא שהיום גורם לחייב המלבוש מיהו בירושלמי דקדושין ובתוספתא גרסינן איזו היא מצות עשה שלא הזמן גרמא כגון אבידה ושילוח הקן ומעקה וציצית ורבי שמעון פוטר את הנשים מן הציצית אמר להם רבי שמעון אי אתם מודים לי שהיא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטור אמר ר' אילא טעמא דרבנן שאם היתה טלית המיוחדת ליום וללילה חייבת ובספרי נמי תניא על כנפי בגדיהם שומע אני אף בעלת ג' וכו' שומע אני אף כסות לילה במשמע ת"ל וראיתם אותו ביום ולא בלילה ואם היתה טלית מיוחדת ליום ולילה חייבת בציצית וצ"ע.

תוספות מסכת קידושין דף לד עמוד א

ותפילין וציצית - ... וציצית דחשבינן הכא מצות עשה שהזמן גרמא אומר ר"י דהיינו כרבי שמעון דבפרק התכלת (מנחות דף מג.) דסבר לילה לאו זמן ציצית הוא ופוטר נשים כדאיתא התם וכן הלכה דהא בפרק במה מדליקין (שבת דף כה :) מפרש טעמא דסדין פטורה מן הציצית גזירה משום כסות לילה והיינו טעמא לרבי שמעון דוקא ועוד קאמר בפ"ב דברכות (דף יד :) דבמערבא אין אומרים פרשת ציצית בלילה ומסיק נמי אביי אן מתחילינן מדמתחלי במערבא וכיון דמתחילינן גמרינן ותימה היכי חשיב ציצית מ"ע שהזמן גרמא למ"ד (מנחות דף מא.) ציצית חובת טלית היא כיון דכלי קופסא חייבין בציצית והתם ליכא זמן גרמא כלל דבין ביום בין בלילה חייבין ואפילו למ"ד (שם) ציצית חובת גברא הוא קשה דכמו דכסות לילה פטורה כשהוא לובשה ביום ה"נ כסות יום חייבת כשלושב בלילה דהכי אמרינן בירושלמי כסות יום שלבשה בלילה חייבת בציצית וא"כ היכי חשיב לה זמן גרמא כיון שחייבת בין ביום ובין בלילה ואומר ר"י כיון שחיובו תלי במה שהזמן גרם לבישתה ביום יש לה ליחשב זמן גרמא שזמן לבישתה גורם החיוב.

תוספות מסכת קידושין דף כט עמוד א

אותו ולא אותה - ... וא"ת אכתי מ"ע שהזמן גרמא הוא דאין מלין אלא ביום כדאיתא בפרק הערל (יבמות דף עב.) וי"ל דאתיא כמ"ד התם דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום בין בלילה.

טורי אבן מסכת חגיגה דף טז עמוד ב

בני ישראל סומכין ולא בנות ישראל סומכות. הק' התוספות בספ"ק דקדושין (דף לו ע"א) למה לי למעוטי נשים מסמיכה תיפוק ליה דה"ל מ"ע שהז"ג שאין נוהג אלא ביום, ותירצו סד"א דאיתקש סמיכה לשחיט' דכתיב וסמך ושחט מה שחיטה כשירה בנשים אף סמיכה כן.... ול"נ דלק"מ דלא הוי מ"ע שהז"ג אלא כל היכא שהזמן הקבוע לה הוא קבוע ועומד בענין כשעבר הזמן אזדא לה לגמרי ובטלה מצותה ואין לה תשלומין מעתה כשופר סוכה ולולב חגיגה וראיי' כשעבר רגל זה ולא קיימיה בטלה מצוותן לגמרי ואף על גב דכשיחזור ויבאו רגלים אלו לאחר זמן הדר חייבים במצות הללו היא מצות בפ"ע הן ואינן תשלומין לאותן שלא קיים אלא חיוב מחדש הוא דהא אפי' קיימן עכשיו צריך לחזור ולקיימן להבא, אבל גבי סמיכה הא קביעת זמן שקבע תורה למצותו ביום דווקא ולא בלילה אין הלילה מבטל מצותו לגמרי אלא מפסקת דהלילה עצמה אינ' ראוי לסמיכה אבל אינ' מבטלת חיוב מצות סמיכה מהבעלים לגמרי אלא כשהאיר היום חוזר וניעור והדר הדרא עליה מצות סמיכה של קרבן זה גופא עליו ולעולם בכל יום בעמוד וסמוך קאי ואין זה מ"ע שהז"ג דהא אין הזמן גורם ביטול מצותו לגמרי ואינו אלא מפסיק מצד עצמו של זמן שאינו ראוי

105

110

115 **אבל חיוב המצוה מצד עצמו במקומו' עומדת והיא עצמה חוזרת למקומו' ביום ומצוה אחת היא**, שהרי חיוב מצות סמיכת קרבן זה על הבעל אינו אלא פעם אחת לעולם ואם היה סומך אתמול פקע חיוב מצוה זו לגמרי מעליו ואם לא סמך אתמול האי מצוה גופ' שחייב אתמול היא עצמה חוזרת וניעורת היום וחייב לקיימה, והכי נמי מצות ציצית ותפילין למאן דאמר אין נוהגין בלילה דחשיב ליה ברפ"י דעירובין (דף צ"ו ע"א) מצות עשה שהז"ג לפטור את הנשים ולא אמרינן דהלילה מפסקת ואינה מבטלת דהא בהאיר היום בכל יום ויום חוזר וניעורין וחייבין בהן, לא דמי למצות סמיכה דגבי ציצית ותפילין אין יום ויום ושעה ושעה תשלומין לחברתה שאם לא קיים ביום זה אין יום הבא תשלומין לו דהא אפי' אם קיימיה ביומו מחויב בהן למחר וחיובא בפני עצמו מצד עצמו וכן בכל שעה ושעה, לפיכך אי אין נוהגים בלילה הא ודאי אין זה הפסק לחוד אלא ביטול גמור שפטורין לגמרי ואין להן תשלומין בקיומן בשאר ימים דאינהו די להפקיע את עצמן מחיוב הרמיא עליו מצד עצמו מפני עצמן, דהא אפי' היו זמן בלילה אכתי נמי מחויב בהו בשאר ימים וכיון דאין נוהגין בלילה ביטול ופטור גמור הוא ולא הפסק בלחוד וה"ל מ"ע שהז"ג מש"ה נשים פטורים מהן, משא"כ מצות סמיכה שאין חיוב רמי על הבעלים לעולם אלא פעם אחת בלחוד ואי עבד בשע' ראשונה שנתחייב בהן נפטר לעולם מחובת סמיכה מקרבן זה אלא דאי לא עבד יש לו תשלומין לעולם, הא דלילה אינו זמנו אין זה ביטול ופטור לגמרי דמה לי אם היה נוהג בלילה היה סומך בלילה וממילא נפטר בימי הבאים מה לי אם לילה אינו זמנו מ"מ לא נגרע ממצותו כלום ומחויב לעשותו ביום וחיוב הלילה אינו מעדיף במצוהו כלל. ופטורה איני מורדת דהא סוף סוף המצו' נתקיימה כהלכתה אם אינו נוהגת אלא בימים לחוד כמו שאם הי' נוהגת בלילה אין פטור הלילה אלא הפסק בעלמא ואין זה זמן גרמא ואי לא דמיעטה קרא ה"א דנשים חייבות בהן. **ובהכי נמי ניחא לי הא דהקשו התם התוס' בפ"ב דמגילה (דף כ' ע"א) בשם הר"א כיון דאין מוהלין אלא ביום ל"ל אותו ולא אותה דאין אשה מחויבת למול את בנה בפ"ק דקידושין (דף כט ע"א) תיפוק ליה דה"ל מ"ע שהז"ג כיון דאינו נוהג בלילה דכתיב ביום השמיני ביום ולא בלילה. ולמאי דפי' לק"מ דמילה נמי אין קביעת זמן שקבעה תורה ביום דווקא ולא בלילה מבטל את מצותו לגמרי ואינו אלא מפסקת בלחוד דהא אין מצות האב על בן זה למולו אלא פעם אחת לחוד, א"כ במה שאינו נוהגת בלילה אין מצותו נגרעת כלל ע"י זה ואם היתה נוהגת נמי בלילות לא מעלה ולא מוריד למצותו דאם היו מוהלו בלילה אינו מוהל שוב ביום ולעולם אינו נפטר מלמול אותו בן ובשביל שאינו נוהג בלילה אין זה מ"ע שהז"ג ואינו אלא הפסק בעלמא כיון דנוהג בימים לעולם, ואי לא מיעטה קרא הוה אמינא נשים חייבות:**

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף כח עמוד א

140 **דתנו רבנן: אזרח - זה אזרח האזרח - להוציא את הנשים. כל - לרבות את הקטנים... ותו, קרא למה לי, הלכתא למה לי? הא סוכה מצות עשה שהזמן גרמא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות! ... אמר אביי: לעולם סוכה הלכתא, ואיצטריך: סלקא דעתך אמינא תשבו כעין תדורו, מה דירה - איש ואשתו, אף סוכה - איש ואשתו, קמשמע לן. רבא אמר: איצטריך, סלקא דעתך אמינא יליף חמישה עשר, חמשה עשר מחג המצות, מה להלן נשים חייבות - אף כאן נשים חייבות, קמשמע לן.**

145 פירוש המשנה לרמב"ם מסכת קידושין פרק א משנה ז

וכבר ידעת שכלל הוא אצלנו אין למדים מן הכללות, ואמרו כל רוצה לומר על הרוב, אבל מצות עשה שהנשים חייבות ומה שאינן חייבות בכל הקפן אין להן כלל אלא נמסרים על פה והם דברים מקובלים, הלא ידעת שאכילת מצה ליל פסח, ושמחה במועדים, והקהל, ותפלה, ומקרא מגלה, ונר חנוכה, ונר שבת, וקדוש היום, כל אלו מצות עשה שהזמן גרמא וכל אחת מהן חיובה לנשים כחיובה לאנשים. וכך גם מצות פריה ורביה, ותלמוד תורה, ופדיון הבן, ומלחמת עמלק, כל אחת מהן מצות עשה שלא הזמן גרמא ואין הנשים חייבות בהן, אלא כולן קבלה כמו שביארנו.

וכשתסתכל באלו הרמ"ח מצות עשה תמצא המצות ההכרחיות מהם ששים מצות. ובתנאי שהאיש שאמרנו שחייב באלו הששים מצות ההכרחיות שיהיה ענינו כענין שרוב בני אדם בו. והוא שיהיה עומד בבית במדינה ויאכל המאכלים הידועים למזון האדם רוצה לומר הלחם והבשר ויעשה סחורה עם בני אדם וישא אשה ויוליד בנים. ואלו הששים מצות הם לפי הסדר אשר סדרנו אותם במנינו זה. המצוה הראשונה והשנית והשלישית והרביעית והחמישית והששית והשביעית והשמינית והתשיעית והעשירית. וזאת העשירית אין הנשים חייבות בה. והאחת עשרה והיא גם כן אין הנשים חייבות בה. והשתים עשרה והיא גם כן אין הנשים חייבות בה. והשלש עשרה והיא גם כן אין הנשים חייבות בה. והארבע עשרה והיא גם כן אין הנשים חייבות בה. והחמש עשרה. והשמנה עשרה וזאת הי"ח אין הנשים חייבות בה. והתשע עשרה. והשש ועשרים וזאת השש ועשרים מיוחדת בזכרי כהונה. והשתים ושלשים והארבע וחמשים והע"ג והצ"ד והקמ"ג והקמ"ו והקמ"ז והקמ"ח והקמ"ט והקנ"ב והקנ"ג והקנ"ד והקנ"ה והקנ"ו והקנ"ז והקנ"ח והקנ"ט והק"ס. והמאה וששים ואחת ואין הנשים חייבות בה. והקס"ב והקס"ג והקס"ד והקס"ה והקס"ו והקס"ז. והקס"ח וזאת הקס"ח אין הנשים חייבות בה. והקס"ט והיא גם כן אין הנשים חייבות בה. והקע"ב והקע"ה והקע"ד והקע"ה והקע"ז והר"ו והר"ז והר"ח והר"ט והר"י והר"א. והמאתים ושתים עשרה וזאת המאתים ושתים עשרה אין הנשים חייבות בה. והמאתים ושלש עשרה. והמאתים וארבע עשרה וזאת המאתים וארבע עשרה מיוחדת בזכרים. והמאתים וחמש עשרה והיא גם כן מיוחדת בזכרים: הנה כבר התבאר לך כי מאלו הששים מצות ההכרחיות יש מהן שש וארבעים מצות שהנשים חייבות בהן גם כן וארבע עשרה מצות מהן שאין הנשים חייבות בהן. ויהיה הסימן באלו הששים מצות ההכרחיות ששים המה מלכות. ויהיה הסימן בנפול הארבע עשרה מהן מן הנשים אזלת יד (פ' האזינו). או יהיה הסימן בחיוב השש וארבעים מצות לנשים גם את בדם בריתך (זכרי ט) כלומר שמספר בדם הוא חובה עליהן והם הברית המחויב לנשים בהכרח:

רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק יב הלכה ג

כל מצות לא תעשה שבתורה אחד אנשים ואחד נשים חייבים חוץ מבל תשחית ובל תקיף ובל יטמא כהן למתים, וכל מצות עשה שהיא מזמן לזמן ואינה תדירה נשים פטורות חוץ מקידוש היום ואכילת מצה בלילי הפסח ואכילת הפסח ושחיטתו והקהל ושמחה שהנשים חייבות.

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק א

הלכה א

מצות עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את ה' אלהיכם, מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפלה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם אמרו חכמים אי זו היא עבודה שבלב זו תפלה, ואין מנין התפלות מן התורה, ואין משנה התפלה הזאת מן התורה, ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה.

הלכה ב

ולפיכך נשים ועבדים חייבין בתפלה לפי שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא אלא חיוב מצוה זו כך הוא שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום ומגיד שבחו של הקדוש ברוך הוא ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנה ואחר כך נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו כל אחד לפי כחו.